

УДК 37.015.311

Трансформація інформаційно-освітнього простору в контексті сучасних соціокультурних процесів

TRANSFORMATION OF THE INFORMATION AND EDUCATIONAL SPACE IN THE CONTEXT OF MODERN SOCIO-CULTURAL PROCESSES

КОЛЯДА Ірина – кандидат філософських наук, доцент кафедри управління інформаційно-освітніми проектами, Комуніальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, 49006, Україна

KOLIADA Iryna – Ph.D., Associate Professor of the Department of Information and Educational Projects Management, Communal Institution of Higher Education "Dnipro Academy of Continuing Education" of Dnipropetrovsk Regional Council", 70, Volodymyr Antonovych Str., Dnipro, 49006, Ukraine

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-1355-4232>

DOI <https://doi.org/10.54891/2786-7005-2022-2-3>

Анотація. У статті розкриті основні характеристики трансформації інформаційно-освітнього простору в контексті сучасних соціокультурних процесів. Доведено складність структури сучасного інформаційно-освітнього простору, що характеризується узагальненими знаннями, різноманітністю способів отримання інформації та високим рівнем комунікаційних технологій. Визначено, що інформаційно-освітній простір є формою соціокультурних процесів, тому відбувається постійна його модифікація. Модернізація інфраструктури соціальних комунікацій, розширення інтернет-послуг, в тому числі, пов'язаних із освітою, призвели до трансформації інформаційно-освітнього простору. Виділено такі його складові як соціокультурні об'єкти, що зберігають та транслюють освітню інформацію, забезпечують комунікаційні процеси в освітній діяльності; суб'єкти освітньої діяльності, між якими відбувається взаємодія, передача соціального досвіду та культурної спадщини; ресурси, що забезпечують швидкість та ефективність передачі інформації, якість освітньої діяльності; інструменти, що сприяють реалізації принципів освітньої діяльності та впровадженню інноваційних технологій. структурно-функціональні компоненти. Визначено просторово-семантичний, змістовно-методичний та комунікаційно-організаційний компоненти інформаційно-освітнього простору. Доведено, що інформаційно-освітній простір виступає як дидактичний кластер для використання різноманітного навчального матеріалу, платформа інформаційно-ресурсного забезпечення з автоматизованими банками даних і знань, що підтримуються в комп'ютерних мережах з використанням засобів інформаційно-комунікаційних технологій; динамічна система соціально-педагогічних та предметно-інформаційних відносин. Доведено, що інформаційно-освітній простір має бути організаційною структурою, в якій здійснюється керована освітня діяльність. В межах інформаційно-освітнього простору відбувається просторова трансформація освітньої діяльності з формуванням індивідуалізованого спеціалізованого онлайн освітнього простору.

Ключові слова: інформаційно-освітній простір, процес, освіта, інформаційно-комунікаційні технології, суспільство.

Summary. The article reveals the main characteristics of the transformation of the information and educational space in the context of modern socio-cultural processes. The author proves the complexity of the structure of the modern information and educational space, which is characterized by generalized knowledge, a variety of ways of obtaining information and a high level of communication technologies. It is determined that the information and educational space is a form of socio-cultural processes, so it is constantly being modified. Modernization of the social communications infrastructure, expansion of Internet services, including those related to education, have led to the transformation of the information and educational space. The author distinguishes such components as socio-cultural objects that store and broadcast educational information, provide communication processes in educational activities; subjects of educational activities between which there is interaction, transfer of social experience and cultural heritage; resources that ensure the speed and efficiency of information transfer, the quality of educational activities; tools that promote the implementation of the principles of educational activities and the introduction of innovative technologies. structural and functional components. The spatial and semantic, content and methodological, communication and organizational components of the information and educational space are defined. It is proved that the information and educational space acts as a didactic cluster for the use of various educational materials, a platform of information and resource support with automated data and knowledge banks maintained in computer networks using information and communication technologies; a dynamic system of socio-pedagogical and subject-information relations. It is proved that the information and educational space should be an organizational structure in which managed educational activities are carried

out. Within the information and educational space, there is a spatial transformation of educational activities with the formation of an individualized specialized online educational space.

Key words: *information and educational space, process, education, information and communication technologies, society.*

Вступ. Реформування системи освіти в Україні, пандемія-ізоляція як вимушена форма людського життя, перехід на дистанційне навчання – ці зовнішні і внутрішні фактори, взаємодіючи один з одним, спричиняють структурні зміни в інформаційно-освітньому просторі країни, сприяють його інституалізації, додаючи організаційно-регулятивні форми. В Україні інформаційно-освітній простір ще не сформований повною мірою, що є наслідком недостатньо напрацьованого якісного національного освітньо-інформаційного контенту та відсутністю належної інтеграції у європейський та світовий інформаційно-освітній простір. Загальноосвітній підхід щодо формування інформаційно-освітнього простору, наповненого соціальними знаннями та крос-культурними цінностями – це глобальне партнерство для вирішення сучасних викликів людству. Необхідність наукового обґрунтування характеру трансформації інформаційно-освітнього простору назріла як у зв'язку з поширенням цього поняття у науковому обігу, так і у зв'язку з освоєнням нових форм освітньої діяльності, які базуються на використанні інформаційно-комунікаційних технологій. Важливим є дослідження становлення інформаційно-освітнього простору, що відбувається, на наш погляд, під впливом чисельних факторів, серед яких інформатизація суспільства, створення відповідних соціально-політичних умов, глобалізація світової спільноти.

Аналіз останніх досліджень. Формування інформаційно-освітнього простору як складової сучасного суспільства досліджено Д. Беллом, П. Друкером, М. Кастельсом, М. Маклюеном, Е. Тоффлером, Р. Кроуфордом. Різні аспекти глобалізації освітнього простору висвітлені Р. Робертсоном, Е. Гіденсом, Ю. Габермасом. Серед українських дослідників питання розвитку інформаційно-освітнього простору як складової інформаційного суспільства розглянуто О. Данильяном, О. Дзьобанем [9; 11], О. Висоцькою [5–6], В. Биковим [2–3]. Особливості сучасного етапу інформатизації освіти розкрито у роботах В. Горового [7–8], В. Кременя, В. Бикова [13–14], Г. Почепцова, С. Чукута [15]. Одночасно потребує додаткової концептуалізації поняття інформаційно-освітнього простору як багатоаспектного явища.

Мета статті – визначити основні характеристики трансформації інформаційно-освітнього простору в контексті сучасних соціокультурних процесів.

Виклад основного матеріалу. Сучасний інформаційно-освітній простір характеризується великим об'ємом інформації, достатньо складною структурою узагальнених знань, різноманітністю способів отримання інформації та високим рівнем комунікаційних технологій. Завдяки цьому створюються умови для поширення знань, цінностей, досвіду, що трансформуються у поведінку, соціальні вміння, професійні

компетентності, формують культуру світосприйняття. Нові механізми передачі знань, нові форми та методи культурно-освітніх практик розкривають трансформаційні процеси, що відображені у зміні стереотипів мислення та шаблонів ХХ століття, проявляються у нових культурних цінностях та пріоритетах інформаційного суспільства ХХІ століття.

Інформаційно-освітній простір є формою соціокультурних процесів, оскільки він не є статичною субстанцією і постійно модифікується. Щоб проаналізувати зміни в інформаційно-освітньому просторі, зосередимо увагу на під процесах, що в ньому відбуваються. Якщо розглядати інформаційно-освітній простір як функціонуючу систему освітнього процесу, на основі аналізу О. Пунченко, то виокремлюється дві функціональні групи. У першій культурно-світоглядна і соціальна функції, у другій – освітня функція. Особливу увагу автор звертає на культурно-світоглядну функцію, яка реалізується в процесі формування світогляду. Загальні уявлення про місце людини в світі, її відношення до цього світу ґрунтуються на ціннісних орієнтирах, логіці пізнання людського буття, що забезпечує життєдіяльність людини. Для свого соціального буття, зауважує О. Пунченко, ... важливу роль відіграє потреба в з'ясуванні того, як вона буде діяти в нових ситуаціях [17, с. 125]. Соціокультурні процеси, що постійно відбуваються, мають беззаперечний вплив на реалізацію культурно-світоглядної та соціальної функції в межах інформаційно-освітнього простору. Розглядаючи процеси кризь призму простору та часу, можемо уявити їх як послідовність певних подій або конфігурацію подій у суспільстві.

Збільшення ролі інформації, знань та освіти в інформаційному суспільстві, перехід на діджиталізацію, поширення проєктів «електронний уряд» та «smart-місто», модернізація інфраструктури соціальних комунікацій, тенденція розширення інтернет-послуг – все це вимагає пошуку нових шляхів, що забезпечать стабільну передачу інформації, зберігаючи кроскультурну трансляцію знань. Дивний новий світ неможливо уявити без інтернету. За даними аналітичної агенції We Are Social та платформи Hootsuite у звіті про глобальний цифровий ринок «Global Digital 2020» кількість користувачів інтернету зросла до 4,54 млрд., це майже 60% населення земної кулі. Середній користувач інтернету щодня проводить онлайн 6 годин та 43 хвилини [19].

Сьогодні вчене співтовариство приходить до висновку, що інтернет стає одним з головних джерел формування особистості. Але інтернет має свій білий і чорний боки, які слід враховувати. Наслідки соціокультурних процесів не завжди носять лише позитивний характер. Сучасна ситуація характеризується великою популярністю освітніх інтернет-сервісів, але

більшість з них має просвітній характер, аніж освітній. Зрозуміло, що отримати системну професійну освіту за допомогою YouTube-каналу, або інших інтернет-джерел практично неможливо, вони не готові бути освітнім продуктом. Сьогодні спостерігається тенденція до зростання якісного освітнього контенту, але це вже абсолютно новий простір і джерело розвитку особистості, який потребує нових культурних практик.

Прикладом існування загроз цифрової трансформації є доказ того, що завдяки інтернету змінюється механізм запам'ятовування. У процесі роботи в мережі ми створюємо велику кількість віртуальних закладок, до яких, як правило, ніколи не повертаємося; механічно копіюємо інформацію, яку не встигаємо осмислити; делегуємо частину важливої інформації, не запам'ятовуючи її, бо завжди є можливість звернутися до надійного джерела. Таким чином, ми все менше використовуємо власну пам'ять, зосереджуємося на практиці «загуглити і застосувати», перетворивши інтернет на транзактивний механізм. Період карантину під час пандемії COVID-19 прискорив усвідомлення світовою спільнотою необхідності створення спеціалізованого соціального інформаційно-освітнього простору, зорієнтованого на підвищення культурного та освітнього рівня, здатного інтегрувати усі доступні способи освоєння світу та забезпечити вимоги інформаційної безпеки.

Коаліція з освіти, розпочата ЮНЕСКО, ініціює розгортання глобальної освітньої онлайн-платформи Learning Passport, що забезпечить усіх суб'єктів освітньої діяльності на цілеспрямовану діяльність зі збереженням кроскультурної трансляції знань. Гостра необхідність широкого кола знань і компетентностей для забезпечення цінностей суспільства, і разом з тим, не сформованість соціокультурних потреб підлітків, вимагають дотримання принципу цілісності інформаційно-освітнього простору як соціокультурної системи. Цілісність можна забезпечити психолого-педагогічними умовами для розвитку особистості у разі, коли складовими цієї системи є:

- соціокультурні об'єкти, що зберігають та транслюють освітню інформацію, забезпечують комунікаційні процеси в освітній діяльності;
- суб'єкти освітньої діяльності, між якими відбувається взаємодія, передача соціального досвіду та культурної спадщини;
- ресурси, що забезпечують швидкість та ефективність передачі інформації, якість освітньої діяльності;
- інструменти, що сприяють реалізації принципів освітньої діяльності та впровадженню інноваційних технологій.

Об'єктами, в даному разі, є освітні установи різних типів та підпорядкування, що належать до системи управління освітньою діяльністю; установи культури, що формують ціннісний компонент навчання (будинки творчості, бібліотеки, клуби, музеї, а також музичні, спортивні, мистецькі школи); інститут сім'ї; громадські організації, діяльність яких спрямована на вирішення освітніх завдань; ЗМІ (радіо, телебачення, інтернет, інформаційні служби).

Суб'єктами освітньої діяльності є учасники навчального процесу, які можуть не бути об'єднані в соціальні групи за віком, за місцем проживання, за належністю до певної установи.

До інформаційно-освітніх ресурсів належить сукупність документів, що регламентують здійснення освітньої діяльності та забезпечують дотримання основних її принципів; вербальна інформація (уроки, вебінари, лекції тощо); електронні бібліотеки, віртуальні музеї, освітні платформи.

Інструментами інформаційно-освітнього простору, що залежать від розвитку технічного прогресу і постійно оновлюються є інформаційно-комунікаційні технології, комунікаційні мережі, вебсервіси, електронні пристрої (гаджети, планшети, інтерактивні дошки тощо).

Повертаючись до проблеми вивчення інформаційно-освітнього простору як форми соціокультурних процесів, розглянемо його структурно-функціональні компоненти. Просторово-семантичний компонент зберігає просторову архітектуру організації освітньої діяльності. У межах інформаційно-освітнього простору, що підпорядковує реальний та віртуальний простір соціокультурних інституцій, здійснюються просторові трансформації: перебудова чисельності навчальних груп, навігація по інформаційно-освітнім ресурсам, встановлюється типологія відносин у семантичній мережі.

Змістовно-методичний компонент сприяє забезпеченню формування ціннісних та концептуальних засад освітньої діяльності. Інформаційно-освітній простір транслює систему цінностей суспільства, яка має гуманістичне спрямування. Простір сприяє оволодінню світової культурної спадщини, формуванню цінностей в рамках кроскультурної інтеграції та збереженню національної ідентичності.

Комунікаційно-організаційний компонент забезпечує скоординований розвиток соціокультурної сфери. Інформаційно-освітній простір дозволяє інтегрувати інформаційно-освітні ресурси в єдиний кластер, характеризує статуси і ролі суб'єктів освітньої діяльності, використовує різноманітні канали комунікації. Розуміння структурно-функціональних компонентів інформаційно-освітнього простору дозволить нам в подальшому визначити шляхи його конструювання.

Спробуємо відслідкувати зміни, що відбуваються в освітніх культурних системах, які компілюються інформаційно-освітнім простором як форми соціокультурних процесів. Освітня взаємодія базується на комунікації, яка за допомогою технічних засобів забезпечує основні види навчальної діяльності в інформаційно-освітньому просторі. Характерною особливістю відкритої освіти є те, що навчання не відбувається в межах однієї особистості, а здійснюється через побудову мережі. Теоретичною основою навчання в мережі стала теорія коннективізму, яку вперше озвучив С. Доунс. Твердження про те, що знання розподілене по мережі, а процес навчання складається з можливості ефективно будувати мережу стало поштовхом до стрімкого розвитку дистанційного навчання e-learning 2.0. Сучасні учні (або ті, хто навчається), на думку С. Доунса, є цифровими аборигенами, бо звикли постійно

бути в мережі, працювати з декількома джерелами одночасно та створювати мережеві спільноти, бо потребують постійного зворотного зв'язку на свої дії. Інтернет сприймається ними як природня якість життя [20]. Тим самим, втрачається сенс понять «передавання знань», «створення знань» (making knowledge), «побудова знань» (building knowledge), адже на перший план виступає пошук оптимальних методів отримання, обробки та передачі інформації.

К. Бугайчук звертає увагу на зміну практики вчителя та учня. З боку вчителя відбувається моделювання та демонстрація «успішних» мереж, для яких характерні автономія, різноманітність зв'язків (connectivity) та відкритість. З боку учня важливою є практика рефлексії [4]. Для вчителя прийнятною стає роль координатора навчального процесу, консультанта, модератора інформаційно-освітнього простору. Активність вчителя полягає в тому, що він, відповідно до своїх компетентностей, можливостей, уявлень визначає і пропонує учню цілий спектр упорядкованих форм та способів отримання знань в інформаційно-освітньому просторі. Для учня збільшуються вимоги до самоорганізації навчання та навичок самостійної роботи в інтернет-просторі.

Дослідження інформаційно-освітнього простору залежить від різноманітних підходів, що зумовлюють добирати та структурувати компетентісно-орієнтований зміст навчального контенту, використовувати модульні спеціалізовані програми, формувати систему мережевої взаємодії. Це дозволяє виокремити із надлишкового глобального освітнього простору такі електронні інформаційні зовнішні сутності (е-бібліотеки, вебсайти, електронні бази даних, соціальні мережі або будь-яке інше джерело інформації), які б забезпечили процеси трансформації отриманих знань в «адекватне віддзеркалення зовнішнього і внутрішнього світу у свідомості людини у формі уявлень, понять, думок, теорій» [4].

Тому, оптимальною основою моделювання інформаційно-освітнього простору є якісні і ціннісні характеристики інформації та ефективна організація просторової комунікації. Інформаційно-освітній простір можна визначити як систему ефективної організації просторової комунікації в межах освітньої діяльності яка здатна змінюватися сама під впливом соціокультурних процесів, або зумовлювати зміни самих процесів. Внутрішнім фактором змін є цілеспрямована взаємодія суб'єктів освітньої діяльності. Зовнішнім фактором змін виступають процеси глобалізації, що торкаються різних сфер суспільного життя: економіки, політики, освіти, культури та ін.

Зовнішні та внутрішні фактори, взаємодіючи один з одним, спричиняють системні культурні зміни та визначають темпи їх перебігу. В цьому контексті, ми спостерігаємо за тим, як завдяки інформаційно-освітньому простору, під потужним впливом соціокультурних процесів, відбувається впорядкування соціальної взаємодії людей, наповнення їхнього життя ціннісним змістом, інтеграція шляхом самоідентифікації в спільноти різних рівнів з метою життєвої самореалізації. Крім того, немає сумніву, що соціокультурні

процеси ініціюються самими людьми, які шляхом спільної діяльності прагнуть задовільнити життєві потреби з метою особистої самореалізації в певній соціальній групі та на суспільному рівні, таким чином конструюють власний інформаційно-освітній простір. Такий стан речей зумовлює інформаційно-освітній простір діяти як «живий організм», реагуючи на нові вимоги до знань, задовольняючи потреби глобалізованого суспільства, оновлюючи культурні константи людства. Функціонуючи в умовах динамічних змін, змінюючись сам, він несе ціннісні зміни. Вітчизняні науковці В. Андрущенко [1], Д. Дзвінчук [10], В. Кремень [13] визначають зміну вектору розвитку національної системи освіти, наголошуючи на зміщенні акценту від системи освіти, спрямованої на державу до освіти, яка інтегрується у всевітню освітню систему. Планетарний характер інформаційних та соціокультурних процесів змушує до активних міжкультурних обмінів, безперечним результатом яких – формування «ядра» загальнолюдської культури. Розвиток глобального інформаційно-освітнього простору, формування його структурних елементів стає своєрідним «уніполярним порталом», де генеруються кроскультурні фактори, відбувається діалог культур Заходу, Сходу, Півдня та Півночі.

Ще одним зовнішнім чинником, що впливає на соціокультурні процеси, є еволюційні зміни в суспільстві. У цьому сенсі значний інтерес представляє поліцивілізаційна концепція С. Хантінгтона, в контексті якої О. Пунченко визначає нову цивілізацію техно-інформаційної реальності. В основі цивілізаційного розвитку покладено науково-технічні досягнення людства та швидкий розвиток інформаційного виробництва. Основними тенденціями соціокультурних змін, за словами автора, є розвиток техніки (технічні знання, новітні технології, модернізація виробництва) та розвиток інформації (інформатизація, інформаційні технології, інформаційна грамотність) [16, с. 81].

Відкрите інформаційне суспільство надає переваги мережевому способу взаємодії людей майже в усіх напрямках їх діяльності. Перебуваючи в єдиному місці, людина може здійснювати безліч життєво важливих операцій не виходячи з домівки: спілкуватися за допомогою соціальних мереж, здійснювати інтернет-покупки, орієнтуватися на місцевості, отримувати дистанційно освіту, віртуально подорожувати, виконувати віддалену роботу. Таким чином, в мережевій структурі суспільства зароджується нова форма комунікації – масова самокомунікація, описана автором теорії мережевого суспільств М. Кательсом [12, с. 65].

Процеси технологізації призводять до високої інформатизації суспільства, здатного до масової самокомунікації. Крім того, особливого значення у соціокультурних процесів набуває їх інформаційне оснащення. Вочевидь, сучасні тенденції включають багатоаспектність напрямів розвитку сучасного суспільства, що характеризується об'єднанням інформаційних потоків в єдиний комплекс соціальних комунікацій. Інформаційна насиченість суспільного життя зумовлює розвиток гуманістичної сфери шляхом розширення громадських і міжособистісних контактів. Це сприяє

розвитку культурних процесів у соціумі та новим соціальним ініціативам.

Такий стан речей висуває нові вимоги до розгортання інформаційно-освітнього простору: високий рівень технологізації процесів комунікації, забезпечення інформатизації освітньої діяльності, сформованість інформаційно-комунікаційної культури суб'єктів взаємодії. Відповідно до суспільних потреб, сьогодні не достатньо усім членам суспільства мати доступ до інформаційних ресурсів. Постає проблема забезпечення можливості для творення кожною людиною власного інформаційного продукту та якості інформаційних ресурсів.

Таким чином, суб'єкти освітньої діяльності включаються в процеси нового інфотворення. Розвиваючись як соціальний організм, інформаційно-освітній простір тяжіє до певної системи координації дій, транзакцій. Для інформаційно-освітнього простору характерними є інформаційно-управлінські процеси, що забезпечують його цілісність і дієвість, зумовлюють просторову структуру інформаційного контенту та ускладнення його ієрархії. Сама система комунікації виступає інструментом контролю соціальної взаємодії. Основою створення системи управління процесом взаємодії в інформаційно-освітньому просторі є технології Web.2.0: вікісайти, онлайн-форуми, відеочати, соціальні мережі, які дозволяють обмінюватись інформацією та долучатися до спільнот у всесвітній павутині. Прослідковується залежність: чим вище рівень технологізації простору, тим сильніший контроль над його соціальними складовими.

Сучасний розвиток інформаційно-освітнього простору неможливий без його структурного вдосконалення, оптимізації внутрішньої організації, налагодження системи координації процесів, що в ньому відбуваються. Якщо говорити про структуру інформаційно-освітнього простору, то вона проявилася на цивілізаційному рівні лише у ХХ столітті, коли почали формуватися глобальні структури та став розвиватися інтернет. Ці процеси прискорили такі явища соціального життя, як глобалізація ринку праці, інтеграція людських ресурсів, перехід до освіти впродовж життя.

Змістом соціокультурних процесів виступають соціокультурні зміни. Перше, на що ми можемо звернути увагу, це великий ступінь індивідуалізації освітньої діяльності в інформаційно-освітньому просторі. Якщо класична освітня практика ґрунтується на орієнтованості змісту, форм, методів навчання на особистісні характеристики тих, хто навчається, то практика освітньої діяльності в інформаційно-освітньому просторі базується на саморефлексії суб'єктів навчання і вибудові власного освітнього маршруту. Це призводить до кризи колективних форм освітньої діяльності (нівелюються поняття «клас», «група»), змінам в трансляції знань та їх оцінці, новій конфігурації комунікативних каналів, перебудові особистісних ціннісних установок, до проблем соціалізації особистості та ін.

Важливого значення в даному контексті «зонування» соціального життя набуває комунікаційна складова. Просторове зонування формується комунікаційними каналами, завдяки яким між суб'єктами простору відбувається обмін інформацією. Операція інформаційного

обміну трансформується у соціальну взаємодію. Чим більший потік обміну інформацією, тим вищий рівень соціальної взаємодії. Швидкість та засоби передачі інформації впливають на якість функціонування кожної біосоціальної системи, яка має свою конфігурацію, інформацію, щільність поля. Розглядаючи інформаційно-освітній простір як одну з біосоціальних систем, слід зазначити, що ефективність його функціонування на пряму залежить від засобів, які використовуються для відтворення, збереження та передачі інформації, створюючи складну конфігурацію багатоканальної соціальної взаємодії. Завдяки цьому відбувається створення нових колективів, співтовариств, соціальних інститутів з окремим видом інформації та механізмами її відтворення.

Це явище ми не можемо визначити як виокремлення чи фрагментації інформаційно-освітнього простору. Здатність до фрагментації дозволяє забезпечити динаміку соціокультурних змін в інформаційно-освітньому просторі, надає йому нові характеристики, виявляючи нові якості та ефекти. Доцільно привести приклад ефекту віртуального простору як достовірної ілюзії реальності штучного світу. Присутність нового поняття простору, як зазначає Г. Кардозо, де фізичне і віртуальне впливає одне на одного, є підґрунтям для виникнення нових форм життя, соціальної організації та соціалізації особистості [18, с. 24].

Сучасний освітній процес відбувається в умовах такого явища, як «особистість онлайн» («personal identity on-line»). Л. Флоріді визначає його як шлях формування особистості, яка існує не лише в умовах звичної для нас реальності, але й у віртуальному просторі, в якому паралельно з людиною співіснує її «інфосфера» – система знань про світ та про саму людину як безліч різних фактів, пов'язаних з нею [21, с. 256]. Віртуальний простір, в якому відбувається освітня діяльність, дозволяє створювати ігрову навчальну ситуацію, включаючи в неї фрагменти реального життя (віртуальні екскурсії та подорожі, навчальні тренажери та відеоігри). В ньому формуються нові емоції та відчуття, що підсилює ефективність навчання за рахунок гейміфікації. Таким чином, віртуальний простір, в якому здійснюється освітня діяльність з використанням нових соціальних практик, ні що інше, як фрагмент інформаційно-освітнього простору. Як частина цілого, він має спільні властивості та характерні риси розвитку, але наділений особливими якостями.

На нашу думку, базовою основою соціокультурних процесів виступає інформаційний та комунікативний вплив, який, у свою чергу, можна розглядати як визначальний фактор соціалізації та розвитку культури особистості. У сучасному мережевому суспільстві соціалізація відбувається за допомогою високотехнологічних засобів комунікації, що транслюють дискурс у формі інформаційного продукту. Інша тенденція пов'язана з розширенням горизонтальних зв'язків – активним поширенням соціальних мереж та якісним збільшенням їхніх функціональних можливостей (відео конференції, особисті кабінети). На думку В. Горового, вони набувають відносної самостійності, можливостей для самоідентифікації і дедалі

активнішого прояву в інформаційній сфері діяльності як самостійного суб'єкта і об'єкта інформаційних впливів [8, с. 254].

Ще одна особливість нової соціалізації – її індивідуальність, ослаблення зв'язків з колективними ідентичностями. Нові соціальні технології дозволяють індивідууму успішно адаптуватися до мінливості повсякденного життя. Це дає підстави стверджувати, що, не зважаючи на високий рівень індивідуалізації та самоорганізації освітньої діяльності в інформаційно-освітньому просторі, інформаційно-управлінські процеси забезпечують керованість цією діяльністю та прогнозованість соціальної поведінки. Все, що відбувається в інформаційно-освітньому просторі, має підпорядковуватися єдиним принципам та законам.

Досліджуючи особливості інтернету як інструменту поширення масової інформації, український науковець Г. Почепцов виділяє низку закономірностей:

- 1) можливість необмеженого розширення широкої аудиторії користувачів;
- 2) можливість транскордонного поширення інформації;
- 3) надзвичайно висока швидкість і оперативність надання і передачі інформації;
- 4) необмежений вибір джерел і видів інформації;
- 5) відсутність цензури щодо змісту інформації;
- 6) можливість колективного обговорення у режимі реального часу;
- 7) можливість одночасного подання інформації в різній формі (текст, графіка, звук, анімація тощо) [15, с. 53].

Ці особливості роблять інтернет некерованою організаційною структурою, яка не є суб'єктом правовідносин [11, с. 23]. Інформаційно-освітній простір має бути організаційною структурою, в якій здійснюється керована освітня діяльність, тому є нагальна потреба у розробці правових механізмів врегулювання освітньої діяльності в його межах. Поки що основними суб'єк-

тами правовідносин у правовому полі функціонування інтернету є власники інформаційних ресурсів, провайдери (інформаційні посередники) та користувачі. Але варто наголосити на стратегічному значенні освіти для національних суспільств та світової спільноти, тому правові питання розвитку та функціонування інформаційно-освітнього простору слід розглядати на відповідних рівнях.

Висновки. Отже, інформаційно-освітній простір в контексті соціокультурних процесів являє собою: «сцену», де розгортаються процеси освітньої діяльності; дидактичний кластер для використання різноманітного за якістю та кількістю, за об'ємом, науковим рівнем, способом відтворення, навчального матеріалу; платформу інформаційно-ресурсного забезпечення з автоматизованими банками даних і знань, обчислювальних ресурсів, що підтримуються в комп'ютерних мережах з використанням засобів інформаційно-комунікаційних технологій; динамічну систему соціально-педагогічних та предметно-інформаційних відносин, в якій інтернет-користувачі здійснюють власну діяльність, користуючись інформаційними ресурсами і технологічними можливостями. Характер трансформації інформаційно-освітнього простору в контексті соціокультурних процесів залежить, в першу чергу від тих підходів, які покладені в основу аналізу. Структурно-функціональний підхід з оперттям на такі компоненти як: просторово-семантичний, змістовно-методичний та комунікативно-організаційний дозволяє вести мову про те, що в межах інформаційно-освітнього простору відбувається просторова трансформація освітньої діяльності, з формуванням індивідуалізованого спеціалізованого онлайн освітнього простору, вдала модерація якого може сприяти формуванню крос-культурних цінностей. Інформаційно-освітній простір, використовуючи різноманітні канали комунікації, дозволяє інтегрувати інформаційно-освітні ресурси в єдиний кластер, що характеризує статуси і ролі суб'єктів освітньої діяльності.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. П. Організоване суспільство. Проблема організації та суспільної самоорганізації в період радикальних трансформацій в Україні на рубежі століть: досвід соціально-філософського аналізу. Київ: ТОВ «Атлант ЮЕМСі», 2005. 498 с.
2. Биков В. Ю. Відкрита освіта в єдиному інформаційному освітньому просторі. *Педагогічний дискурс*. 2010. Вип. 7. С. 30–35.
3. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія. Київ: Атіка, 2008. 684 с.
4. Бугайчук К. Л. Персональне навчальне середовище: перша спроба зрозуміти. URL: <https://goo.su/31xi> (дата звернення: 11.10.2022).
5. Висоцька О. Є. Відкрита освіта як чинник випереджаючого розвитку суспільства. Веб-кафедра менеджменту освіти та психології. URL: <https://goo.su/31xh> (дата звернення: 15.09.2022).
6. Висоцька О. Є. Комунікація як основа соціальних перетворень (у контексті становлення постмодерного суспільства): монографія. Дніпропетровськ: Інновація, 2009. 316 с.
7. Горовий В. М. Національні інформаційні процеси в умовах глобалізації: монографія / відп. ред. О. С. Онищенко; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2015. 332 с.
8. Горовий В. М. Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства: монографія. Київ, 2005. 383 с.
9. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Інформаційна картина світу як соціокультурна реальність. *Гілея: науковий вісник: зб. наук. праць*. Київ: ВІР УАН, 2013. Вип. 70 (№ 3). С. 573–578.
10. Дзвінчук Д. І. Освіта в історико-філософському вимірі: тенденції розвитку та управління: монографія. Київ: ЗАТ «Нічлава», 2006. 378 с.

11. Дзьобань О. П. Філософія інформаційного права: світоглядні й загальнотеоретичні засади: монографія. Харків: Майдан, 2013. 360 с.
12. Кастельс М. Інтернет-галактика. Київ: Ваклер, 2007. 132 с.
13. Кремень В. Г. Освіта в контексті сучасних соціокультурних змін. *Філософія освіти: науковий часопис*. 2008. № 1–2 (7). С. 15–21.
14. Кремень В. Г., Биков В. Ю. Інноваційні завдання сучасного етапу інформатизації освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць / ред. кол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2014. Вип. 37. С. 3–15.*
15. Почепцов Г. Г., Чукут С. А. Інформаційна політика: навч. посіб. 2-ге вид. Київ: Знання, 2008. 663 с.
16. Пунченко О. П. Цивілізаційний вимір історії людства: монографія. Одеса: Астропринт, 2013. 444 с.
17. Пунченко О. П., Пунченко Н. О. Освіта в системі філософських цінностей: монографія. Одеса: Друкарський дім. Друк Південь, 2010. 506 с.
18. Cardoso C. Para una sociologia do ciberespaco: comunidades virtuais em português. Oeiras: Celta, 1998. XII. 146 p.
19. Digital 2020: Global digital overview. URL: <https://goo.su/31X4> (дата звернення: 17.11.2022).
20. Downes S. E-learning 2.0. URL: <https://goo.su/31x4> (дата звернення: 17.10.2022).
21. Floridi L. The Informational Nature of Personal Identity. *Minds and Machines*, 2011. № 21 (4). P. 549–566.

References

1. Andrushchenko, V. P. (2005). Orhanizovane suspilstvo. Problema orhanizatsii ta suspilnoi samoorhanizatsii v period radykalnykh transformatsii v Ukraini na rubezhi stolit: dosvid sotsialno-filosofskoho analizu. [Organized society. The Problem of Organization and Social Self-Organization in the Period of Radical Transformations in Ukraine at the Turn of the Century: Experience of Socio-Philosophical Analysis]. Kyiv: TOV "Atlant YuEmSi" [in Ukrainian].
2. Bykov, V. Yu. (2010). Vidkryta osvita v yedynomu informatsiinomu osvitnomu prostori. *Pedahohichnyi dyskurs*. [Open education in a single information educational space. *Pedagogical discourse*]. Vyp. 7. S. 30–35 [in Ukrainian].
3. Bykov, V. Yu. (2008). Modeli orhanizatsiinykh system vidkrytoi osvity: monohrafiia. [Models of organizational systems of open education: a monograph]. Kyiv: Atika [in Ukrainian].
4. Bugaychuk, K. L. Personalne navchalne seredovyshe: persha sprobа zrozumity. [Personalized learning environment: a first attempt to understand]. URL: <https://goo.su/31xi> (accessed: 11.10.2022) [in Ukrainian].
5. Vysotska, O. E. Vidkryta osvita yak chynnyk vyperedzhaiuchoho rozvytku suspilstva. Veb-kafedra menedzhmentu osvity ta psykholohii. [Open education as a factor of advanced development of society. Web Department of Education Management and Psychology]. URL: <https://goo.su/31xh> (accessed: 15.09.2022) [in Ukrainian].
6. Vysotska, O. E. (2009). Komunikatsiia yak osnova sotsialnykh peretvoren (u konteksti stanovlennia postmodernoho suspilstva): monohrafiia. [Communication as the basis of social transformations (in the context of the formation of postmodern society): a monograph]. Dnipropetrovsk: Innovatsiia [in Ukrainian].
7. Gorovoy, V. M. (2015). Natsionalni informatsiini protsesy v umovakh hlobalizatsii: monohrafiia, [National information processes in the context of globalization: a monograph] / vidp. red. O. S. Onyshchenko; NAN Ukrainy, Nats. b-ka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho. Kyiv [in Ukrainian].
8. Gorovoy, V. M. (2005). Osoblyvosti rozvytku sotsialnykh informatsiinykh baz suchasnoho ukrainskoho suspilstva: monohrafiia. [Peculiarities of the Development of Social Information Bases of Modern Ukrainian Society: Monograph]. Kyiv [in Ukrainian].
9. Danilian, O. G., Dzoban, O. P. (2013). Informatsiina kartyna svitu yak sotsiokulturna realnist. *Hilea: naukovyi visnyk: zb. nauk. prats*. [The information picture of the world as a socio-cultural reality. *Gilea: scientific herald: a collection of scientific papers*]. Kyiv: VIR UAN, Vyp.70 (№ 3). S. 573–578 [in Ukrainian].
10. Dzvinchuk, D. I. (2006). Osvita v istoryko-filosofskomu vymiri: tendentsii rozvytku ta upravlinnia: monohrafiia. [Education in the historical and philosophical dimension: trends in development and management: a monograph]. Kyiv: ZAT "Nichlava" [in Ukrainian].
11. Dzoban, O. P. (2013). Filosofiia informatsiinoho prava: svitohliadni y zahalnoteoretychni zasady: monohrafiia. [Philosophy of Information Law: Worldview and General Theoretical Foundations: a monograph]. Kharkiv: Mайдан [in Ukrainian].
12. Castells, M. (2007). Internet-halaktyka. [The Internet Galaxy]. Kyiv: Vakler [in Ukrainian].
13. Kremen, V. G. (2008). Osvita v konteksti suchasnykh sotsiokulturnykh zmin. *Filosofiia osvity: naukovyi chasopys*. [Education in the context of modern socio-cultural changes. *Philosophy of education: a scientific journal*]. № 1–2 (7). S. 15–21 [in Ukrainian].
14. Kremen, V. G., Bykov, V. Yu. (2014). Innovatsiini zavdannia suchasnoho etapu informatyzatsii osvity. Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy: zb. nauk. prats. [Innovative tasks of the modern stage of education informatization. *Modern information technologies and innovative methods in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems: a collection of scientific works*]. / red. kol.: I. A. Ziaziun (holova) ta in. Kyiv-Vinnytsia: TOV firma "Planer", Vyp. 37. S. 3–15 [in Ukrainian].
15. Pocheptsov, G. G., Chukut, S. A. (2008). Informatsiina polityka: navchalnyi posibnyk. [Information policy: a study guide]. 2-he vyd. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
16. Punchchenko, O. P. (2013). Tsyvilizatsiinyi vymir istorii liudstva: monohrafiia. [The Civilizational Dimension of Human History: A Monograph]. Odesa: Astroprynt [in Ukrainian].
17. Punchchenko, O. P., Punchchenko, N. O. (2010). Osvita v systemi filosofskykh tsinnosti: monohrafiia. [Education in the system of philosophical values: a monograph]. Odesa: Drukarskyi dim. Druk Pivden [in Ukrainian].
18. Cardoso, C. (1998). Para una sociologia do ciberespaco: comunidades virtuais em português. Oeiras: Celta, XII.
19. Digital 2020: Global digital overview. URL: <https://goo.su/31X4> (accessed: 17.11.2022).
20. Downes, S. E-learning 2.0. URL: <https://goo.su/31x4> (accessed: 17.10.2022).
21. Floridi, L. (2011). The Informational Nature of Personal Identity. *Minds and Machines*, 21 (4). P. 549–566.